

Verdal Historielag

Postboks 148, 7651 Verdal

Noe omformatert for presentasjon på vår hjemmeside. Tidligere publisert i historielagets Årbok 1949.

VALPLASSEN FOR GUNNLAUGS OG RAVNS HOLMGANG PÅ SULFJELLET ÅR 1012

Av lensmann Jon Suul.

Den stedlige folketradisjon vet intet å berette om valplassen for den dramatiske holmgang mellom Helga den fagres rivaler, de islandske kjemper Gunnlaug Ormstunga og Skalde-Ravn år 1012. De mange århundreder og Svartedauen har nok lagt tildragelsen i mørke og glemsel.

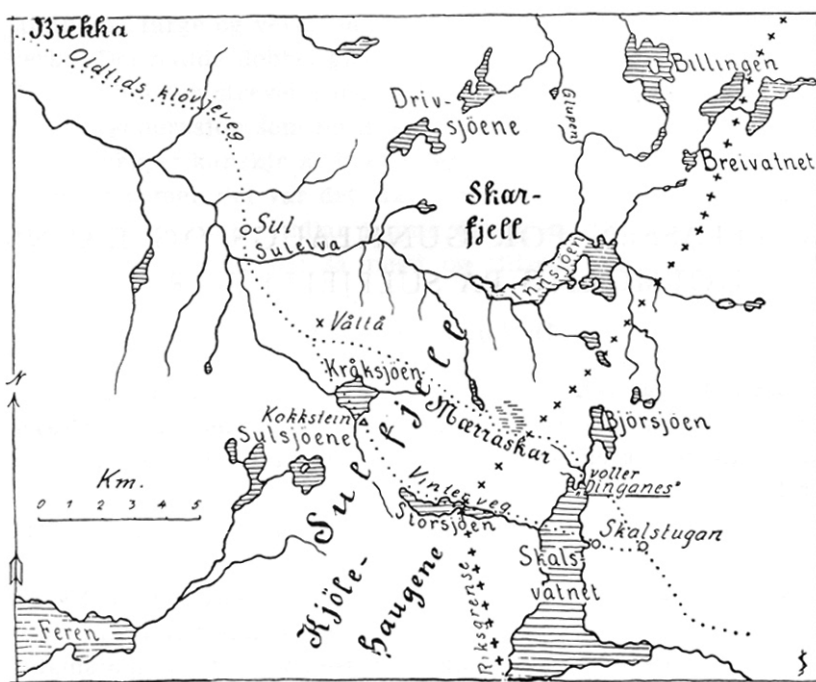
Siden sagaens beretning ble allment kjent her i forrige århundre ved Oluf Ryghs oversettelse og senere i Nordahl Rolfsens bok «Våre fedres liv» har interessen våknet om spørsmålet. Men de mange gjetninger om stedet har vært overflatiske av ikke lokalkjente folk og uten nærmere undersøkelser.

Dinganeset ved Skalstuvatnet. Foto: Eystein Ness

Under mine forskninger om oldtidsvegene i Verdal, som jeg avsluttet i 1932 med en lengre beskrivelse «Gamle stier og kløvjeveier i Verdal» og kartskisse til Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, var jeg alt kommet til det resultat at holmgangsstedet måtte søkes langs den eldste farmannsvegen over Mærraskalet på Sulfjellet. En nærmere undersøkelse etter selve stedet ble den gang utsatt.

Etter mange års nærmere overveielser med lokalkjente folk og med mitt eget lokalkjennskap sammenholdt med sagaens beretning og de tidligere gjetninger, var jeg høsten 1946 på undersøkelser i fjelltrakten.

Kartskisse som viser oldtidsvegen over Sulfjellet med „Dinganes“ inntegnet i nordenden av Skalstuvatnet
Kart tegnet av Jon Suul Tegning av forfatteren.

Jeg kom da til det resultat at det ness, som stikker ut i Skalsvatnets nordende et par hundre meter vest for Bjørsjøåas innløp, er valplassen for den berømte holmgang.

Dette ness er ca. 150 m langt, 10-20 m bredt og 4-5 m høyt over vannet og med en flat, fast, jevn overflate, nu bevoxt med enkelte bjørketrær, og for en holmgang synes dette nasset å være særlig egnet.

Sagaberetningens «Dinganes» og «Gleipnesvollene» finnes ikke lenger i nutidens navnebruk. Disse navn må også være gått i glemsel og gjennom tiden blitt erstattet med andre navn.

Landskapet og beliggenheten her må sies å stemme bra med sagaens beretning: To vann med (slette) voller imellom og ut i det ene vann et ness. Stedet ligger dertil i en avstand fra Sul som svarer bra med tiden for Gunnlaugs fjellmarsj fra om kvelden til solrenningen forsommers tid. Et viktig tillegg til dette er at nesset ligger nær oldtidsvegen forbi dette strøk. Videre kan nevnes at nesset ligger øst for vannskillet (Kjølen), den naturlige grense for Trøndelag i øst mot Jamteland og «Svitjod» og således visstnok utenfor grensen for «Ladejarlens rike». (Se beretningen.)

De to vann som sagaen beretter om, må etter min mening være Skalsvatnet og Bjørsjøen. De slette vollene må da være Mærraskalvollene mellom disse vann. Bjørsjøvollen, Gammelvollen og Grubbvollen ligger også i nærheten. Det påpekte ness vites ikke å ha noe navn. Vollene har fra atskillig gammel tid vært setervoller, men hvorvidt de i den tid var i sådant bruk er vel tvilsomt. Men likefullt antas de å ha vært snaue eller skogfattige flate gressletter i landskapet, som for beretterne, særlig sett fra høyden vestenfor, fortøner seg som «voller» i det ellers noe skiftende lende mellom myr og glissen fjellskog eller kratt.

Usannsynlig er det ikke at det her ved Mærraskalvollene («Gleipnesvollene») og nesset («Dinganess») ved dette fiskerike og forholdsvis lune sted har vært busetting i oldtiden, som, foruten ferdselen på veien derover, kan ha bevirket et mer utvidet navnebruk på lendet, så også nesset har hatt navn.

I Gunnlaug Ormstunges saga (O. Ryghs overs.) står:

«... Gunnlaug for nu selv syvende fra Lade til Levanger, men om morgenen samme dag som Gunnlaug kom der om kvelden var Ravn faret derfra selv femte. Gunnlaug drog da derfra inn til Verdalen og kom hver kveld til det sted hvor Ravn hadde været den foregående i Gunnlaug for videre, inntil han kom til øverste gård i dalen, som heter Sul, derfra var Ravn faret om morgenen. Gunnlaug stanset da ikke, men drog avsted straks om natten og fikk om morgenen i solrenningen øie på Ravn og hans menn. Ravn var da kommet til et sted hvor det var to vann og slette voller mellom vannene; disse voller heter Gleipnesvollene; og i det ene vann gikk et ness ut, som heter Dingeness. Der stanste Ravn og hans menn; hans frender Grim og Olav var med ham. Da de møttes, sa Gunnlaug: «Vel er det at vi har funnet hinannen. Ravn svarte at det heller ikke var ham imot. «Nu er det to kår å velge, sier Ravn; «enten kjemper vi alle, således at det er like mange på begge sider, eller vi to alene.» Gunnlaug svarte, at det var ham det samme. Da sa Grim og Olav, Ravns frender, at de ikke vilde stå å se på når de kjempet. Det samme sa Torkjell Svarte, Gunnlaugs frende. Da sa Gunnlaug til de menn Jarlen hadde gitt ham med: «Dere skal sitte her og se til, og yte begge parter den fornødne pleie og bære frasagn om vårt møte.» Så gjorde de.

Derpå gikk de imot hinannen og sloss alle kjekt. Grim og Olav gikk begge mot Gunnlaug alene, og enden på deres kamp ble, at han drepte dem begge, uten selv å få noget sår. Ravn kjempet imidlertid med Torkjell Svarte, og Torkjell falt og lot sitt liv der. Tilsist falt alle Gunnlaugs og Ravns menn. Da begynte de selv å kjempe sammen. De sloss kjekt og meget hissig og sparte ikke på store hugg. Gunnlaug hadde da sverdet Adalrådsgave, som var et ypperlig våpen. Omsider ga Gunnlaug Ravn et veldig hugg, som tok foten av ham; dog falt han ikke, men drog seg unna til en trestubb og støttet fotstumpen på den.

Da sa Gunnlaug: «Nu er du udyktig til kamp, og jeg vil ikke lenger slåss med deg, lemlestet som du er.» — «Visst har jeg lidd stor skade,» svarte Ravn, «men dog kunde jeg ennu holde ut en stund, om jeg fikk noget å drikke». «Svik meg da ikke,» sa Gunnlaug, «så skal jeg hente deg vann i min hjelm.» — «Ikke skal jeg svike deg,» sier Ravn. Derpå gikk Gunnlaug til en bekk, tok vann i sin hjelm og brakte Ravn det. Ravn tok imot hjelmen med venstre hånd, men med den høire hugg han Gunnlaug i hodet så at det ble et stort sår. «Ille svek du meg nu,» sa Gunnlaug, «og uhederlig bar du deg ad mot meg, som trodde deg.» — «Sant er det som sier,» svarte Ravn, «men jeg unner deg ikke Helga den fagres favntak.» Derpå begynte de igjen å kjempe hissig, og enden ble, at Gunnlaug fikk makten over Ravn, som der lot sitt liv.

Da gikk jarlsmennene fram og forbandt Gunnlaugs sår; imens satt han og kvad en vise. Derpå begravet de dem som var falne, satte Gunnlaug på hesten og førte ham ned til Levanger. Der lå han i tre netter og fikk full tjeneste av presten; siden døde han og ble jordet ved kirken der. Alle tyktes det var stor skade for dem begge, at de skulle late sitt liv på denne måte...»

Av sagaens beretning framgår: Helt fra Levanger (Jamtenes gamle havn) har såvel Ravn som Gunnlaug fulgt den vanlige, alle tiders hovedveg over Sul (Sula), hvor også Olav den hellige med sin hær fór 18 år senere og så mange andre historiske personer har faret, og de har overnattet på samme steder (herberger) langs vegen. Fra Sul har de naturlig fortsatt videre hovedvegen mot Svitjod, hvor de aktet seg, da også Ladejarlen forbød dem holmgang i hans rike, som på Island. Ja, hvorfor skulle de ikke følge den alminnelige vegen, og hvordan kunne de treffe på hinannen eller innhente hinannen i ville fjellet, hvis de ikke fulgte vegen?

Hovedvegen fra gammel tid (oldtid, middelalder og senere) til ut 1700-tallet har gått østover fra Sul til Jämtland således: Over Sulelva ved Sul, opp «Sullia», over «Stugumyra» til snaufjellet ved «Våttå'n», hvor sommervegen fortsatte østover «Kråksjøfløyta» (oldfunn stridsøks fra vikingetid), over «Mærraskalet» («Skarsa mons», se Olaus Magnus 1518), i Mærraskalfjell, over Mærraskalvoll (ved den her påpekte valplass), nordom Skalsvatnet og videre østover om «stuguan» mot Åre.

Vintervegen tok av ved «Våttå'n» over Kråksjøen, om «Kokkstei'n» (på «Sulefjell», se major Schnitler grenseprotokoll 1742, «Sula Mons», se Olaus Magnus 1518), over Storsjøen og over Skalsvatnet om gamle Skalstugan ved Skalsvatnets østre side og videre øst om de andre «stuguan».¹

Av tidligere teorier om holmgangstedet skal sammenlignes:

- 1) Prof. Finnur Jonsson fra Island, som i sin tid reiste den i forrige århundre bygde veg om Sul, hadde funnet ut at holmgangen måtte ha foregått på et ness i Breivatnet ved den nyere avstikker av Jämtlandsvegen fra Sandvika mot Melen i Kall.
- 2) Forf. Per Nilsson-Tanner fra Sverige har skrevet at den kan ha foregått ved Digerneset i Kallsjøen, Kall.

Begge nevnte herrer har ikke vært lokalkjent og således ganske naturlig kommet ut på villspor. De har ikke hatt grundig kjennskap til oldtidsvegene og kan ha blitt villedet av de nye vegger eller tilfeldige, ukontrollerte misvisende lokalopplysninger.

Til prof. Finnur Jonssons antakelse kan jeg bemerke, at ingen gammel veg har gått om Breivatnet, som ligger langt tilside fra den alminnelige gamle veg eller veglei. Der finnes ingen voller, bare en liten myr mellom Breivatnet og østre Fånettjern. Stedet ligger ca. 2 mil øst-nordøst fra Sul, i retning mot Kall, flere mil unna. Jeg finner det ikke sannsynlig at det er det rette sted.

FOTNOTE

ⁱ Skalstugan må antas å ha fått navn av «Mærraskalet», likeså «Mærra-skalfjell» og Skals-vatnet. Denne «stugu» har sannsynlig opprinnelig ligget nærmere eller ved Mærraskalet, senere flyttet midt på Skalsvatnets østre bredd (nu «Gammel-kalstu» tomt), til vintervegen i markedstider, og senere omkring 1800 flyttet til en da bygget veg (på norsk side av Falk og Klüver), nu østre Skalstugan.

Vestre Skalstugan var tidligere (før 1742) bygget der den nu er, den av Armfeldt bygde veg 1718 gikk nok der, hvor lendet var tørt. Angående «stuen» skriver prof. E. Bull, at sådanne ble opprettet av erkebisp Jacob av Uppsala i 1200-tallet og av lensherre Sten Bille i 1602. Hvilke av de 4 gamle fjellstuer (Sulstugu, Skalstugu, Medstugu, Staltjærnstugu) «mellom Skogn og Jämtland» er ikke nærmere opplyst. Men busetting langs denne betydeligste farmannsveg over Kjølén må sikkert antas fantes lenge før det ble opprettet «stuer» som herberger for pilegrimer og farmenn.

Til forf. Per Nilsson-Tanners antakelse vil jeg bemerke, at stedet ligger enda lenger vekk fra den alminnelige oldtidsveg, ca. 5-6 mil eller et par dagsmarsjer øst-nordøst fra Sul. Selv om navnet Digerneset ligner på Dinganes, er der bare et vann (Kallsjøen). Jeg finner ikke stedet sannsynlig for dramaet.

Av andre pågjettede steder kan nevnes: 1) Drivsjøene, 2) Billingen, 3) Sulsjøene, men også disse ligger langt utenfor den alminnelige gamle veg, og det ansees ikke for å være noen større sannsynlighet for at holmgangen har foregått på noen av de nevnte steder, ennskjønt disse steder ligger nærmere veggen og nærmere Sul enn de to først nevnte steder.

Alt tatt i betraktning og grundig overveidd og drøftet sammen med andre lokalkjente, har jeg selv som lokalkjent og født i Sul kommet til den slutning, at holmgangen må ha foregått mellom Skalsvatnet og Bjørsjøen på, det ness som stikker ut i Skalsvatnets nordende. Stedet ligger ca. 2 km øst for nuværende riksgrense på svensk side på Skalstugans grunn og ca. 560 m o.h.